

Eline

Michelle Visser bij Boekerij:

Véronique

Opstand

Het huis met de blauwe luiken

Een lucht vol Franse dromen

Eline

Michelle Visser

Eline

In het laatste jaar van de Eerste Wereldoorlog
volgt een vrouw haar man naar het Drentse platteland.
Maar dan breekt de Spaanse griep uit.

ISBN 978-90-225-8587-0
ISBN 978-94-023-1230-0 (e-book)
NUR 301

Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: © Jan Goedeljee, *Leiden, gezicht op de haven*, eind 19e eeuw, Erfgoed Leiden en Omstreken
Auteursfoto: © Merel ten Elzen
Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2019 Michelle Visser en Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Opgedragen aan alle vrouwen en mannen die zich in het
verleden en heden inzetten voor een mooiere wereld,

onder wie mijn betovergrootvader Hermanus Verveld
(Lonneker, 5 november 1860 – Enschede, 1 februari 1945),
voorzitter van de Twentse textielarbeidersbond Unitas en
in 1909 medeoprichter van vakbond CNV.

Feest

Het is oudejaarsavond, nog maar een paar uren te gaan en dan breekt 1918 aan. Een jaar dat nu al beladen voelt.

Slechts gekleed in haar onderjurk bestudeert Eline haar man via haar kapspiegel. Zijn lange, magere gestalte doet jongensachtig aan, ook al nardert hij de veertig. ‘Weet je nog dat we gingen roeien in die vijver met al die prachtige waterlelies? Je spetterde mij telkens een beetje nat, maar dat gaf niet want de zon scheen, en ik vond trouwens alles wat je deed leuk.’

Wieger draait zich om. ‘Natuurlijk weet ik dat nog. Je droeg een blauwe jurk en witte bloemetjes in je haar. Ik vond je onweerstaanbaar.’ Hij loopt naar haar toe en geeft haar een kus. Daarna trekt hij zijn schoenen aan. ‘Schiet een beetje op, wil je? We zijn aan de late kant.’

De kinderen, ook feestelijk aangekleed, stuiven lachend de slaapkamer binnen en zijn even snel weer verdwenen.

‘Zijn jullie helemaal klaar?’ roept Wieger hen na. ‘We gaan weg zodra jullie moeder ook zover is.’

Eline borstelt haar lange haren nog eens door maar steekt ze nog niet op. Ze draait zich om op het krukje. ‘En weet je nog dat dorpje in Italië, met steile kliffen waar we die...’

Wieger onderbreekt haar. ‘Waar we gegrilde vis met citroen hebben gegeten en waar ik jou beloofde dat we samen alles aankonden wat het leven ons zou brengen. Ik weet het allemaal nog, liefste. We hebben mooie herinneringen gemaakt en we gaan er nog veel meer maken. Maar nu moet je echt voortmaken want je vader houdt er niet van als we te laat zijn.’

Zodra iedereen eindelijk gereed is, loodst Wieger zijn gezin naar buiten, de straat op. Het is maar een korte wandeling van hun eigen knusse huis aan een Leids grachtje naar het indrukwekkender pand waarin Elines ouders wonen. De lucht is kraakhelder met sterren die lijken te tintelen. Eline en Wieger lopen gearmd. De kinderen vlak voor hen, hand in hand.

Ze lopen langs huizen die goed verlicht en verwarmd zijn en waar gezinnen wonen zoals zijzelf: uit de bovenklasse, hoog opgeleid en werkzaam aan de beroemde universiteit. Op slechts een steenworp afstand, maar verborgen voor het oog van wandelaars die zich alleen over de juiste straten begeven, woont het minder fortuinlijke deel van de bevolking. Gezinnen met vaak wel tien kinderen of meer, samengeperst in een of twee kamertjes waar het altijd schemerig, vochtig en schimmelig is. Leiden is een stad van grote tegenstellingen, maar wie het geluk heeft aan de goede kant geboren te worden, heeft veel om van te genieten.

Elines vader is een van die gelukkigen, en de eminente grijsjarige professor in de natuurkunde deelt zijn weelde vanavond graag. Zoals al jaren traditie is tijdens de jaarwisseling, organiseren hij en zijn vrouw een feest waar *tout* Leiden van geniet. De glazen zijn gevuld, de hapjes zijn smakelijk en een groepje studenten dat in een nis is opgesteld, speelt beschaafde muziek. De Grote Oorlog die al drieënhalf jaar in grote delen van Europa en daarbuiten woedt, heeft ook het leven in Nederland bemoeilijkt. Koffie, thee, cacao, specerijen en andere producten uit de overzeese koloniën waren al jaren lastig te verkrijgen, maar sinds de Duitsers hun duikboten fanatieker inzetten is de invoer helemaal gestopt. Gaandeweg is Nederland gewend geraakt aan de smaak van eikeltjeskoffie, en worden maaltijden eenvoudiger en in sommige huishoudens zelfs schraal. Maar vanavond wordt er niet geklaagd, want het is feest. Als man met connecties weet Elines vader altijd wel ergens een paar goede flessen wijn vandaan te toveren, en een paar gasten leveren een bijdrage met een fles likeur of enkele mooie sigaren. De dames schitteren in hun beste japonnen en lachen vrolijk, de heren genieten in de studeerkamer van hun rookwaar.

Eline nipt aan haar glas terwijl ze Wiegers gestalte volgt met haar blik. Knap is hij niet, en het heeft lang geduurd voor ze hem meer dan een

knikje of een snelle groet gunde, maar nu lijkt haar liefde voor hem groter dan deze kamer, groter dan het huis, groter zelfs dan heel Leiden. En het naderende gemis voelt minstens zo groot.

‘Hij is weer terug voor je het weet, lieverd.’ Haar moeder lacht vriendelijk naar enkele gasten terwijl ze haar dochter probeert te troosten.

‘Dat is nu juist het punt. Ik ben bang dat dat níét zo is.’

Eigenlijk heeft Eline haar huwelijk te danken aan haar moeders liefde voor de muziek. Cornelia is een getalenteerde vioolspeler. Jaren geleden brak haar vaste begeleider op de piano de dag voor hun geplande huiskameroptreden zijn enkel. De man lag op bed en had een van zijn leerlingen naar het huis van de familie Schaarbeek gestuurd om hem te vervangen. De jonge Wieger, een student archeologie die uit liefhebberij pianospeelde, was bij Cornelia direct in de smaak gevallen. Ze vroeg hem om vaker langs te komen zodat ze samen konden musiceren. Zo kwam het dat de intelligente, wat verlegen jongeman regelmatig in huize Schaarbeek te vinden was, al ontging dat de opgroeiende dochter het grootste deel van de tijd.

Eline geeft haar moeder een lichte kus op haar wang en mengt zich tussen de gasten. Ze maakt hier en daar een vluchtig praatje tot ze aan Wiegers zijde blijft staan.

‘... ik heb natuurlijk getelegrafeerd dat men het lichaam met rust moet laten, en een man uit Assen zou daarop toezien maar echt gerust ben ik er niet op. Ik moet er zo snel mogelijk heen en met mijn onderzoek beginnen. Het is een buitenkans, een godsgeschenk zou ik bijna zeggen.’ Wieger klinkt opgewonden, zo klinkt hij al vanaf het moment waarop hij werd geïnformeerd over de vondst van het veenlijk.

‘Jij liever dan ik. Om wekenlang vast te zitten in een boerendorp, ver verwijderd van enige vorm van beschaving... Ik stuurde er een assistent op af als ik jou was, en liet die het lichaam naar Leiden vervoeren. Ik begrijp nog steeds niet waarom je er per se zelf naartoe wilt.’

‘Omdat de context even belangrijk is als het lichaam zelf!’

Eline heeft haar man die zin al zo vaak horen uitspreken, dat ze hem wel kan dromen. De muzikanten keren terug van een korte pauze en beginnen weer te spelen. Eline legt haar hand op Wiegers arm. ‘Dans je met me?’

‘Juist, Wieger, je mag je echtgenote vanavond niet verwaarlozen.’

‘Voor je het weet sta je met een boerin een klompdans te doen, dus geniet van de civilisatie zolang het kan,’ merkt een andere man lachend op. ‘Proost, heren!’ Hij heft zijn glas hoog in de lucht. ‘Op onze dappere Wieger, dat hij maar veilig in onze kringen mag terugkeren.’

Wieger reageert niet op die woorden en leidt Eline naar de gewreven parketvloer, die glimt in het lamplicht. Zijn lange lijf beweegt ietwat slungelig, maar zijn gevoel voor muziek maakt dat meer dan goed. Ze legt haar wang tegen zijn jasje en snuift zijn geur op. Even wordt haar keel dichtgeknepen en voelt ze tranen opwellen.

Wieger fluistert: ‘Niet verdrietig zijn, mijn allerliefste. Ik kom zo snel mogelijk terug.’

Eline kijkt op en laat zich kussen. Ze weet dat als hij zich eenmaal op zijn onderzoek heeft gestort, de rest van de wereld voor hem lijkt te verdwijnen. Hij zal pas naar huis komen als hij antwoord heeft gevonden op al zijn vragen. Dat kan eeuwig duren.

Terwijl ze de eerste uren van het nieuwe jaar wegdansen, denkt Eline aan allerlei gelukkige momenten die ze met deze man mocht beleven. De geboorte van hun zoon Laurens, zeven jaar geleden, en daarna van hun dochter Emma. De huwelijksreis naar Italië, en de verrassingsuitjes die Wieger voor haar verjaardag organiseerde. Ze denkt aan hun verkerings-tijd en de eerste keer dat Wieger haar durfde te kussen, toen ze allebei al voelden dat hij, zij, de ware was. En juist omdat hij zoveel van haar houdt en zij van hem, gunt ze hem de vrijheid om te doen wat hij wil doen. Daarom heeft ze niet één keer gevraagd of hij alsjeblieft bij haar thuis kan blijven. Of een assistent naar Drenthe kan sturen, zoals anderen opperden. Of het onderzoek hier in Leiden uitvoeren zodat hij ’s nachts gewoon bij haar in bed kan slapen.

Dat alles heeft ze niet gevraagd, want ze weet dat Wieger haar weinig kan weigeren. Als ze haar tranen de vrije loop liet en hem zou bekennen dat de gedachte aan zijn wekenlange afwezigheid kramp in haar buik veroorzaakt, zou hij blijven. Terwijl de vondst van een veenlijk, hoe afstotelijk ook voor de meeste mensen, voor hem inderdaad als een godsge-schenk is. Ze gunt hem van harte zijn gewroet in de aarde, het minutieus

met een loep bestuderen van het lichaam, het optekenen van details, het nemen van monsters om die onder de microscoop te bestuderen, en wat al niet meer. Ze gunt hem dat omdat hij haar ook de vrijheid gunt om haar leven te leiden zoals zij dat wenst. En ermee instemde dat ze bij het vrijen een rubberen portiokapje gebruikt omdat ze twee kinderen genoeg vindt. Omdat ze tekenlessen mag volgen, zelfs als er een naakte man model staat. Maar wat zou het fijn zijn als dat veenlijk ergens in de buurt was opgegraven in plaats van bij een gehucht in het verre Drentse land.

Afscheid

De kruier heeft de grote koffer en twee reistassen al binnengebracht, en de locomotief braakt dikke zwarte rookwolken uit. Elk moment kan de stoomfluit gaan en dan zal de trein met Wieger het station verlaten. Het is vroeg in de ochtend, zodat hij de hele dag heeft voor de reis. De zon is nog niet op, en vrieskou hangt in de lucht.

Wieger is al ingestapt na een kort afscheid op het perron. Zijn twee tassen liggen in het bagagerek bij zijn zitplaats, en hij staat met een opgetogen uitdrukking op zijn gezicht op het voorportaal te zwaaien naar zijn gezin, dat achterblijft.

Eline staat op het perron en houdt aan beide zijden een kind bij de hand. Laurens staat dik ingepakt naast haar en probeert net als zijn moeder zijn tranen te verbergen, maar heel goed lukt hem dat niet. De kleine Emma begrijpt nog niet helemaal wat er aan de hand is; zij kijkt verrukt om zich heen naar de drukte op het perron en naar de grote, zwarte stoomtrein voor haar.

Langzaam komen de wielen van hun plaats, zwoegend verlaat de trein het station en zo begint voor Wieger de reis naar het noorden.

‘Ik stuur een telegram als ik in Assen ben aangekomen,’ roept hij nogmaals vanuit de trein. De rest van zijn woorden gaan onder in het gegil van de stoomfluit. Hij sluit de deur.

‘Zwaaien, kinderen!’ zegt Eline, ook al is hij al uit het zicht. Alle drie blijven ze zwaaien tot de trein het station heeft verlaten. Alleen de stoomwolken hangen nog in de hoge hal. Eline drukt haar kinderen even stevig

tegen zich aan voor ze zich herpakt en zo opgewekt mogelijk voorstelt om naar het huis van opa en oma te wandelen en te zien of ze daar thee met iets lekkers kunnen krijgen, want dat hebben ze op deze dag wel verdiend.

Ze lopen in een kalm tempo, zodat ook Emma het kan bijhouden. Het Galgewater is bedekt met een vliedun ijslaagje dat zal verdwijnen zodra de zon zich echt laat zien. Nu gloort het, een oranjeroze gloed waartegen de vele fabriekspijpen van de stad donker afsteken.

Op straat is het druk, hoewel de grote stroom arbeiders al op hun werkplek is gearriveerd. Dankzij de moderne gasfabriek zijn de textiel- en de metaalfabrieken en alle andere werkhallen helder verlicht, en werden de werkdagen voor het volk langer dan ooit, zelfs in de winter. De stoet dienstboden die elke ochtend door de stad trekt, is ook al in hun werkhuisen aangekomen. Wat overblijft zijn de talrijke studenten, maar ook de jongens en enkele meisjes die op fietsen met grote manden bestellingen rondbrengen, en de vervoerders met hun paard-en-wagens vol vaten bier, zeep, meel, conserven en wat er al niet verhandeld wordt in een stad die het centrum van de streek is. Steeds vaker gaat er ook gemotoriseerd verkeer door de straten: vrachtwagens die van en naar de fabrieken rijden, soms ook personenwagens. Eline kijkt ze graag na en is er heimelijk trots op dat ze als een van de weinige vrouwen al in zo'n auto-mobiel heeft leren rijden.

Op het Rapenburg rennen de kinderen het laatste eindje tot aan het huis van Elines ouders. Zoals vaker laat Laurens zijn zusje nét winnen.

Cornelia opent zelf de deur en vangt haar kleinkinderen met open armen op. 'Dag lieverds,' zegt ze. 'Komen jullie van het station?'

Emma knikt, nog nahijgend wurmt ze zich uit haar wollen jas en vertelt over de grote sissende trein. Ze vergeet haar vader te noemen.

'Nou, wat spannend allemaal,' zegt Cornelia. 'Zullen we naar de kamer gaan? Daar is het warmer dan hier in de tochtige hal.'

Terwijl de kinderen weglopen, hangt Eline haar jas ook op en kust haar moeder op de wang.

'Dus hij is nu echt vertrokken.'

Haar moeder die woorden te horen uitspreken, laat de realiteit hard binnenkomen, en de tranen wellen weer op.

‘Ach, meisje toch.’ Cornelia omhelst haar dochter en wrijft over haar rug. Na een paar tellen laat ze weer los en zegt: ‘Dat zijn de nadelen van een huwelijk met een wetenschapper. Je moet het dragen zoals het komt.’

Eline knikt. De tranen zijn alweer weg. Haar moeder weet precies hoe het is. Louis Schaarbeek gaat eigenlijk nooit op reis, maar brengt zo veel tijd door op zijn werk dat Cornelia hem soms weken achtereen amper ziet. Hij heeft zelfs een veldbed in zijn werkkamer op de universiteit staan, voor als het wandelingetje naar huis hem te veel tijd kost, die hij liever aan zijn onderzoeken besteedt. Als het té lang duurt, maakt Cornelia er een grapje over en noemt ze zichzelf een onbestorven weduwe. Soms is dat voor Louis genoeg om weer wat meer tijd thuis door te brengen, maar soms ook niet.

Jaren geleden ving Eline eens een gesprek op tussen haar moeder en een kennis die informeerde hoe Cornelia dat vele alleen-zijn toch zo dapper doorstond met altijd maar een lieve glimlach op haar gezicht. ‘Ach,’ zei Cornelia toen en ze haalde licht haar schouders op alsof het allemaal niet veel voorstelde. ‘Ik weet dat ik mijn echtgenoot uitleen aan zijn werk, aan de wetenschap. Hoeveel vrouwen zijn er niet die hun man moeten delen met een maîtresse?’

Na de kruidenthee – want door de oorlog is gewone thee haast niet meer te krijgen – en voor de kinderen warme melk met koek, is het tijd om Laurens bij school af te zetten; vanwege het uitzwaaien van zijn vader heeft hij het begin van de lessen die dag gemist.

Daarna maken Eline en haar moeder met Emma een korte wandeling in het Van der Werfpark, dat er in deze tijd van het jaar troosteloos uitziet. Toch is Eline het liefst buiten. Vrijwillig een hele dag binnenshuis doorbrengen is niet haar keuze, altijd moet ze even ontsnappen en de oneindig hoge lucht zien, de wind op haar wangen voelen, een vogel horen fluiten of een eend in een vijver zien peddelen. Zeker op een dag als deze, waarop haar gedachten rusteloos door haar hoofd blijven jagen.

Maar het is guur, en Cornelia stelt al snel voor om terug te keren. ‘Kom je nog even binnen?’ vraagt ze als ze weer voor haar huis staan.

Eline schudt haar hoofd. ‘Tijd om naar huis te gaan en de realiteit te aanvaarden.’

Voor de dag voorbij is, wordt er al een telegram van Wieger bezorgd. Het bevat niet meer dan een paar woorden om te laten weten dat de treinreis naar Assen goed is verlopen en dat hij nu op weg zal gaan naar het dorp.

Eline leest en herleest de twee korte zinnen die hij aan de postbeambte heeft gedictieerd en stelt zich voor hoe alles in zijn werk is gegaan. Het probleem is dat ze geen idee heeft hoe Assen eruitziet. Zou het heel anders zijn dan Leiden? De manier waarop de mensen om hen heen op Wiegers plannen hebben gereageerd, doet vermoeden van wel. En dan is Assen nog een stad; Wieger reist door naar een onbekend achterland.

Ze legt het telegram weg en verzoent zich met de gedachte dat het nu wel lang kan duren voor ze weer wat van haar man hoort.

Brief van Wieger

Lieveling,

Na een voorspoedige reis naar Assen leek mijn portie geluk even op te zijn. Ik had je juist een telegram gestuurd vanuit het Post- en Telegraafkantoor en stond voor het station mijn plannen te maken – bleef ik overnachten in een hotel in Assen of zou ik meteen doorreizen naar het dorp? – toen een straatschoffie het waagde om een van mijn tassen te gappen. Was het die met kleding geweest, dan had ik hem wellicht laten lopen, maar het joch koos voor mijn werktas. Ik vloog achter hem aan, luidkeels om hulp schreeuwend alsof hij een moordenaar was, maar als ik je vertel dat de originele vondstrapportage van het lichaam in die tas zat, begrijp je waarom.

Het joch rende me er bijna uit. Hij wist de weg, wat in zijn voordeel was. Maar mijn vastbeslotenheid kende geen grenzen en uiteindelijk greep ik hem in zijn kraag, waarop hij de tas deemoedig op straat liet vallen en in tranen uitbarstte. Het kind was smerig alsof hij een half jaar geen zeep had gezien, en rook navenant. Hij scheen me ook enigszins ondervoed toe en ik voelde mijn boosheid wegvloeien nu ik de tas weer in mijn bezit had.

Het ventje was zeker bang dat ik hem aan het gezag zou uitleveren, want tussen zijn huilbuien door, die me toch wat overdreven schenen, smeekte hij me om vergiffenis en bezwoer dat hij nog

nooit eerder iets had gestolen en het nooit van zijn leven weer zou doen. Ik wilde ervan af zijn en terug naar mijn overige bagage, die ik onbeheerd had achtergelaten, en begon terug te lopen; het joch negerend, dat mij echter achtervolgde en nu een zielig levensverhaal opdiste. Hij dacht natuurlijk dat hij een heerschap met een zacht hart had getroffen omdat ik hem verder met rust wilde laten.

Bij het station vond ik mijn bagage veilig bewaakt door een jonge spoorwegbeambte, die ik daarvoor beloofde. Het joch begon stof van mijn jas te slaan en wilde wel alles voor mij doen. Het werkte mij op de zenuwen, maar ik vroeg hem of hij het dorp kende waar ik naartoe moest. Hij beweerde van wel en begon honderduit te vertellen over zijn vader, die een eigen paard-en-wagen had en daarmee van alles vervoerde, personen en lading, ook naar het bewuste dorp. Omdat ik immers toch vervoer nodig had en het kind maar niet wist af te schudden, liet ik me overhalen om naar zijn vader en diens transportmiddel te lopen. Het zou vlakbij zijn, maar een heel klein stukje. Dat bleek natuurlijk niet te kloppen, maar inmiddels amuseerde ik me toch met zijn geklets. Zo arm en smerig als de jongen was, zo rad was hij van de tongriem gesneden, en daarbij zeker niet dom. Ondertussen liepen we door Assen, een plaats van weinig belang. De omgeving van het station is het indrukwekkendst. Aan de Brink en aansluitend de Brinkstraat staan het postkantoor, een goed ogend hotel, en diverse uitspanningen en winkels. Ook het Provinciehuis met het museum is hier; als ik bleef overnachten had ik mij de volgende ochtend kunnen voorstellen aan de man die zich daar met de vondst van het veenlijk heeft beziggehouden. Maar ik wilde naar het lichaam toe en had geen zin meer in uitstel.

Het joch nam mij door mindere straten mee naar een plek waar de woningen regelrechte krotten waren. Precies zoals in onze eigen stad. Hier hield de jongen stil voor een deur, pakte mij brutaal bij mijn mouw en trok me half mee naar binnen. Daar bleek een heel gezin aan het werk te zijn met diverse klusjes. Ze keken verbaasd naar mij op. De moeder kwam mij voor als een narrig type, ik kreeg acuut medelijden met het joch. Gelukkig was zijn vader

uit ander hout gesneden: dat was een joviale man, even praatgraag als zijn zoon. Hij overtuigde me ervan dat hij me nog voor het donker in het dorp zou kunnen afleveren, en voor ik goed en wel had ingestemd met de prijs die hij noemde, zat ik al naast hem op de bok, tilde de jongen mijn koffers achterop en ging er zelf naast zitten. De man bleek lompenboer te zijn, en zijn kar lag vol troep en afval die voor hem wellicht nog handelswaar was. Het trekpaard zag er mager en aftands uit. Zulke ontmoetingen, waarbij je onverwachts belandt in een parallelle wereld waarvan we ons zo weinig bewust zijn, brengen me altijd een beetje uit mijn evenwicht. Het zien van diepe armoede went nooit. Maar wat kan ik eraan doen? Deze lompenboer en zijn zoon een goede prijs voor hun diensten betalen, meer niet. En dat verandert natuurlijk niets wezenlijks.

Het werd een lange tocht, eerst over goede wegen en later over mulle paden, die ik desondanks als plezierig ervoer. Het joch achterin kletste onophoudelijk, soms tot stilte gemaand door zijn vader, die dan zelf een lang betoog begon. Ik liet het langs me heen glijden en keek naar het landschap, probeerde het te doorgronden en daarmee al de leefomgeving van het veenlijk te leren kennen. Uiterlijk zat ik rustig op die kar, innerlijk beefde ik als een riet. Eline, wat een kans is mij toegevallen!

De voerman vertelde dat ik geluk had met het weer, want doordat het al tijden droog en koud was geweest, waren de paden goed begaanbaar. In het natte voorjaar zou het hier een grote modderbende zijn en had ik moeten helpen de kar steeds weer los te trekken. Afijn, het geluk was dus met me, en daar reden we het dorp binnen. Ik voelde mij net zo opgewonden als de kinderen op de ochtend van het sinterklaasfeest.

Het dorp viel mee, er is een brink met klinkerweg waaraan enkele grote boerenhuizen staan en wat kleinere boerderijtjes; in zijstraatjes staan de mindere woningen. Er is een schooltje, en ik zag zelfs een fabriekspijp.

Mijn contact in Assen had me per brief al geadviseerd om me

bij het plaatselijke predikantenhuis te melden; van daaruit kon er vast logies voor me geregeld worden. Ik liet de voerman dus naar de kerk rijden, die was makkelijk te vinden want de toren stak boven de boerderijen uit. Daarnaast lag de woning van de predikant, waar ik afscheid nam van vader en zoon voddenboer.

Nu zit ik in de gastenkamer van de predikant en schrijf deze brief bij het licht van een olielamp. Morgen als de zon weer op is, zal ik het dorp verder verkennen en het lichaam voor de eerste keer bekijken – mijn verwachtingen zijn hoog, ik hoop dat ik niet teleurgesteld zal worden. Zal het lichaam in net zo'n uitmuntende staat verkeren als ik hoop? Ik durf er haast niet in te geloven, mijn liefste. Afhankelijk van mijn eerste bevindingen zal ik mijn plan trekken en accommodatie voor mijzelf zoeken. Een eenvoudige slaap/werkkamer is voldoende, ik ben hierin niet veeleisend.

Lieve Eline, ik sluit deze brief af zodat ik die aan de dochter van de predikant kan overhandigen om te posten. Het is een verlegen jonge vrouw, deze Roelien; ze durft mij amper in het gezicht te kijken. Haar vader lijkt mij een redelijk ontwikkeld man, die verheugd is om een logé uit de stad te mogen verwelkomen. Ik ga nu een glas met hem drinken, zoals hij verzocht, en daarna kruip ik onder de wol en zal vast dromen over de dag van morgen.

Daar klopte de predikantsdochter alweer op de deur, om mij eraan te herinneren dat haar vader in de mooie kamer op mij wacht. 'De mooie kamer', zo noemde ze het. Je zou moeten lachen als je hier was, maar ze menen het goed en het zijn beste, eenvoudige mensen. Ik zal ervoor waken niet te veel de gepolijste stadsmeneer uit te hangen, want met deze mensen zal ik het de komende tijd moeten doen.

Nu houd ik echt op, maar binnenkort schrijf ik een volgende brief.

Zorg goed voor jezelf en voor de kinderen, en vertel me waar je mee bezig bent zodat ik op de hoogte blijf. Ik mis jullie nu al.

Wieger

Kennismaking

Lang voor de zon opkomt, als het dorp nog in donker fluweel gehuld lijkt, wordt Wieger wakker in zijn logeerbed. Die nacht is hij al vaker wakker geschrokken uit vreemde dromen, en elke keer was hij even gedesoriënteerd door de geur in de slaapkamer, door het smalle bed en door het ontbreken van Eline naast hem. Maar als dan het besef kwam waar hij was en waarom, bruisde de energie direct door zijn lijf. Net als nu. Maar in tegenstelling tot vannacht, toen hij zichzelf weer tot kalme moest dwingen en proberen nog wat te slapen, hoort hij nu de geluiden van een ontwakende wereld. Het loeien van de koeien klinkt dwingend – ze willen gemolken worden, schiet het door Wieger heen. Een hond blaft luid en opgetogen en er zijn de geluiden van dichtslaande deuren, pratende mensen en van klompen op steen.

Totaal anders klinken deze ochtendgeluiden dan hij gewend is in Leiden, en ook anders dan in de Duitse stad Bremen, waar hij een groot deel van zijn jeugd heeft doorgebracht. Aan zijn geboortestad Nijmegen heeft hij weinig herinneringen meer.

Wieger slingert zijn benen uit bed. Bleek lichten zijn blote voeten op in de donkere kamer. Hij trekt zijn pyjama uit, kleedt zich aan zonder zich te wassen en strijkt enkel een paar keer over zijn haren in een poging ze netjes glad op zijn hoofd te krijgen. Hij opent de slaapkamerdeur en luistert of het huishouden van de dominee ook al wakker is. Eerst is er niets dan stilte, maar dan hoort hij ergens beneden zacht gerinkel, wat hem genoeg reden geeft om de trap af te dalen. Pas in de gang beneden

verspreidt een eerste lamp wat licht. Het geluid komt uit de keuken. Hij passeert de koude mooie kamer en werpt een blik naar binnen om zeker te weten dat zijn gastheer daar niet zit. Achter de dichte keukendeur hoort hij zacht gezang. 'O Heer, in duist're tijden laat ik mij door u leiden' klinkt de aangename stem van Roelien. Ogenblikkelijk moet Wieger aan zijn vrouw denken en hij glimlacht om de woorden die hij haar in gedachten hoort zeggen. Dan klopt hij op de deur, en het gezang wordt abrupt afgebroken. Nogmaals klopt hij, en opent dan voorzichtig de deur.

'Goedemorgen. Mag ik binnenkomen?'

Roelien staat met haar rug naar het aanrecht en zet een stap achteruit tot ze er met haar billen tegenaan stoot. De theedoek in haar handen klemt ze tegen haar borst en haar blik is omlaag gericht. 'Goedemorgen, meneer. Vader is naar de kerk. Wilt u ontbijten? Ik kan pap voor u maken, en koffie.'

Wieger kan zich niet herinneren wanneer hij voor het laatst pap at. 'Heel graag. Zal ik hier maar even bij jou aan de keukentafel gaan zitten? Hebben jij en je vader al ontbeten?'

Roelien knikt. 'Vader zal straks terugkomen.'

Wieger doet zijn best om zo onzichtbaar mogelijk te zijn terwijl hij het zwijgzame meisje onopvallend bestudeert. Vrouw, corrigeert hij zichzelf. Ze kan niet veel jonger zijn dan Eline, want de allereerste fijne lijntjes hebben zich al rond haar grijze ogen genesteld. Het is haar gedrag waardoor ze zo jong lijkt. Waar zou haar moeder zijn? En zou ze niet enorm opknappen als ze een eigen gezin had om voor te zorgen? Ze is vast voorbestemd om oud te worden als huishoudster van haar vader, denkt hij. Jammer.

Het geluid van de voordeur die in het slot valt, doorbreekt zijn gemijmer. Roelien recht haar rug. Ze pakt een kop en schenkt die nog voor haar vader de keuken betreedt, vol met surrogaatkoffie en roert er een kandijklont en wat melk doorheen. Ze zet het voor hem op tafel op het moment dat hij tegenover Wieger plaatsneemt.

'Ik hoop dat u goed hebt geslapen? En dat Roelien het ontbijt voor u heeft verzorgd?'

'Uitstekend, dank u. En ja, ook uitstekend, ik voel mij weer een heel

mens met zo'n rondgegeten buik. Alsof ik de hele wereld aankan.' De gedachte aan wat hem straks te wachten staat, doet zijn ogen twinkelen.

De dominee bestudeert hem een paar tellen. 'Ik ben blij dat u een goede nachtrust hebt genoten, zodat u de last van de dag kunt dragen. Ik zal u zo meteen het dorp laten zien en voorstellen aan wat mensen van hier, en het huis tonen dat u kunt huren zolang u hier bent. Daarna zal ik Harm Beersma vragen u mee te nemen naar het... het veenlichaam.' De dominee neemt een slok koffie, zet zijn kop neer en vouwt zijn handen. 'Ik zie het als mijn plicht om u erop te wijzen dat uw... manier van in het leven staan misschien niet helemaal strookt met de leefwijze hier in het dorp. Aangezien u mij gisteravond vertelde dat u denkt langere tijd bij ons te verblijven, moet ik u... adviseren om uw meer stadse manieren wat te temperen. Ja, dat is het woord dat ik zocht.' De dominee knikt tevreden en pakt zijn kop koffie weer.

Wieger kan zijn verbazing niet verbergen. Hij – die zijn leven lang al tegen het imago van saaie piet moet opboksen – moet zijn stadse manieren temperen? Hulpzoekend kijkt hij naar Roelien, die blossen op haar wangen krijgt als ze zijn blik vangt en wegstijgt. 'Ik geloof dat ik u niet helemaal kan volgen,' zegt hij dan tegen de dominee.

Die heft zijn handen met vertoon van dramatiek, alsof hij op de kansel staat. 'Ik bedoel het niet vervelend, meneer Kant! Ik heb groot respect voor uw geleerdheid en ik verontschuldigt mij als mijn woorden harder aankomen dan mijn bedoeling is. Maar ik heb de zorg voor de kudde van de Heer in dit dorp, en ik wil u waarschuwen – voor uw eigen bestwil én voor die van mijn geloofsgemeente. Als u langer in ons midden blijft, zal het voor u en voor het dorp als geheel het beste zijn als u zich wat aanpast. Dat bent u toch met mij eens?'

'Maar wat moet ik dan aanpassen? Ik begrijp werkelijk niet wat ik verkeerd heb gedaan.' Ineens klinkt Wieger wat verstoord. 'U moet iets duidelijker zijn, meneer de dominee.'

Sussend buigt die zich voorover. 'Het is alleen maar uw manier van... laat ik zeggen: uw enthousiasme. Voor zaken die voor de meesten hier onbegrijpelijk zijn. Dat... lichaam dat gevonden is. Uw interesse daarvoor kan een gevoel van onbehagen opwekken. Ik adviseer u enkel om u

wat aan te passen aan de wijze waarop de mensen hier met elkaar omgaan.’

Als Wieger naast de dominee over de brink loopt, doet die laatste zijn best om de stemming weer ten goede te keren. ‘Kom mee, dan stel ik u voor aan de notabelen van ons dorp.’ Ze gaan het café binnen, een boerderij aan de brink waarvan het woongedeelte is ingericht als een krappe kroeg met een bar en drie tafeltjes met stoelen eromheen. Aan zo’n tafel zit een groepje mannen dat kennelijk op hen wacht want er staan al twee lege stoelen klaar. Even verbaast het Wieger, dan begrijpt hij dat nieuwtjes in dit dorp sneller reizen dan de wind en dat iedereen hier waarschijnlijk van zijn logeerp partij bij de dominee en diens dochter weet.

De dominee stelt hem voor, waarbij Wieger een bepaalde terughoudendheid voelt die hij als onprettig ervaart. Hij bedwingt zijn ongeduld en doet zijn uiterste best om geïnteresseerd te luisteren naar de wetenswaardigheden over de kleine leefgemeenschap die de dominee hem vertelt en die de andere mannen beamen of kort aanvullen. Hij observeert de mannen om de onderlinge hiërarchie te leren kennen.

Drie van hen zijn telgen van de Sikkens-familie. De oudste is de grijs-harige Jan Sikkens, een welvarende boer die zo zeker en kalm in zijn vel lijkt te zitten dat zelfs een orkaan hem niet omver zou kunnen blazen. De dominee somt op wat diens boerderij omvat: twintig melkkoeien, vier paarden, tweehonderd schapen, twee gemeste varkens en vier loopvarkens, dertig kippen en twee honden. Wieger vraagt zich af wat een loopvarken is, maar is niet zo benieuwd dat hij er daadwerkelijk naar informeert. Hij knikt respectvol naar Jan Sikkens; kennelijk is dat de bedoeling. ‘Dat klinkt als een prachtig boerenbedrijf,’ zegt hij. Als boer Jan alleen maar beamend humt, weet Wieger ook niets meer te zeggen.

De dominee gaat verder met het voorstellen van Roelof Sikkens, Jans jongere broer en eigenaar van de boterfabriek. Deze man typeert Wieger al snel als de meest vooruitstrevende van het stel. ‘Onze vader is met de fabriek begonnen, maar ik heb die uitgebreid en gemoderniseerd,’ vertelt Roelof. ‘Toen pa stierf, nam Jan de boerderij over en ik de fabriek. Pa was nog uit de tijd van handkracht, maar ik heb geïnvesteerd in een stoommachine en dat pakt goed uit.’ Daarmee is hij kennelijk uitgesproken.